

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

ANTICA MENAC

1922. – 2020.

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
SPOMENICA PREMINULIM AKADEMICIMA SVEZAK 241

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
SPOMENICA PREMINULIM AKADEMICIMA SVEZAK 241
ISBN 978-953-347-440-3 ISSN 1330-0865 (Tisak)
ISSN 2670-9988 (Online)
10.21857/y26kec35g9

Uredio
Akademik STJEPAN DAMJANOVIĆ

RAZRED ZA FILOLOŠKE ZNANOSTI

ANTICA MENAC 1922. – 2020.

ZAGREB, 2022.

Sharon

SADRŽAJ

Dr. sc. Željka Fink Arsovski, prof. emerita	
Antica Menac.....	9
Dr. sc. Dubravka Sesar, prof. emerita, članica suradnica HAZU	
In memoriam Antici Menac	19
Prof. dr. sc. Branka Tafra	
Profesorici Menac s ljubavlju	26
BIBLIOGRAFIJA	39

RAZRED ZA FILOLOŠKE ZNANOSTI

priredio je u povodu prve obljetnice smrti

AKADEMKINJE ANTICE MENAC

KOMEMORATIVNI SASTANAK

u ponedjeljak, 27. rujna 2021. u 12.00 sati

u palači Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Trg Nikole Šubića Zrinskog 11, Zagreb

Sastanak je otvorio

akademik Stjepan Damjanović, zamjenik tajnika Razreda

O životu i djelu preminule akademkinje govorile su

prof. dr. sc. Željka Fink Arsovski

prof. dr. sc. Dubravka Sesar, članica suradnica

prof. dr. sc. Branka Tafra

Dr. sc. Željka Fink Arsovski, prof. emerita

ANTICA MENAC (1922. – 2020.)

Akademkinja Antica Menac preminula je u Zagrebu 24. travnja 2020. Napustila nas je marljiva i ustrajna znanstvenica i draga profesorica, osoba koja je u više znanstvenih disciplina ostavila dubok trag, koja je za cijeloga svog radnog vijeka jezične elemente i pojave istraživala i analizirala temeljito i dubinski.

Akademkinja Antica Menac rođena je 11. srpnja 1922. godine u Splitu, gdje je završila osnovnu školu i realnu gimnaziju. Maturirala je 1940. godine, a na Filozofskom je fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirala slavistiku (A-predmet: Ruski jezik i književnost, B-predmet: Hrvatski jezik sa staroslavenskim, C-predmeti: Poredbena slavenska gramatika, Jugoslavenske književnosti, Talijanski jezik). Tijekom studija radi kao korektorica, lektorica i novinarka u *Slobodnoj Dalmaciji*, a nakon studija zapošljava se kao urednica u izdavačkom poduzeću *Glas rada*, gdje uređuje knjige ruskih i hrvatskih autora. Godine 1949. počinje raditi na Filozofskom fakultetu u Zagrebu kao asistentica prof. dr. sc. Stjepana Ivšića, a 1957. boravi na šestomjesečnoj specijalizaciji u Moskvi, gdje posebnu pozornost posvećuje ruskoj sintaksi i fonetici. Doktorsku disertaciju na temu *Padežne i prijedložno-padežne sveze s vremenskim značenjem u hrvatskom i ruskom jeziku* brani 1959. godine.

Na Filozofskom je fakultetu Sveučilišta u Zagrebu Antica Menac izabirana u sljedeća zvanja: 1961. godine u zvanje docenta, 1966. – u zvanje izvanrednoga profesora, 1973. – u zvanje redovitoga profesora. Tijekom 24 godine bila je predstojnica Katedre za ruski jezik. U mirovinu odlazi 1985.

Godine 1975. postaje član suradnik u Jugoslavenskoj (kasnije Hrvatskoj) akademiji znanosti i umjetnosti, 1981. je izabrana za izvanrednoga, a 1988. za redovitoga člana.

Antica je Menac bila potpredsjednica Hrvatskoga filološkog društva, članica uprave, te predsjednica njegove Sekcije za strane jezike, zatim potpredsjednica i članica uprave Saveza slavističkih društava Jugoslavije i Saveza društava za strane jezike i književnosti Jugoslavije. Jedan je od osnivača Međunarodne asocijacije nastavnika ruskoga jezika i književnosti (МАРРЈАЛ; Международная ассоциация преподавателей русского языка и литературы, МАПРЯЛ), bila je dugogodišnja članica njezine uprave, a šest je godina obnašala funkciju potpredsjednice te asocijacije. Niz je godina predsjedala Međunarodnoj komisiji za problematiku udžbenika ruskoga jezika pri МАРРЈАЛ-u.

Bila je voditeljica nekoliko znanstvenih projekata. U okviru Zavoda za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu vodila je sljedeće projekte: *Leksikografski rad na području ruskog i ukrajinskog jezika*, *Istraživanje frazeologije u ruskom i hrvatskom književnom jeziku*, *Hrvatska frazeološka problematika*, *Kontrastivna analiza hrvatskog i ruskog književnog jezika*, *Kontrastivno proučavanje hrvatskog jezika prema stranim jezicima*. U sklopu Zavoda za lingvistička istraživanja HAZU vodila je projekte *Proučavanje hrvatske frazeologije* i *Hrvatska frazeologija*.

Antica Menac je s izlaganjima sudjelovala na mnogim znanstvenim skupovima u Hrvatskoj i u inozemstvu, a njezini su radovi na hrvatskom, ruskom, njemačkom, engleskom, poljskom i češkom jeziku objavljivani u hrvatskim i inozemnim stručnim časopisima i zbornicima sa znanstvenih skupova.

Bila je profesorica mnogim generacijama studenata rusistike na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Predavala je kolegije *Fonetika ruskoga jezika*, *Morfologija ruskoga jezika*, a održavala je i *Seminar iz ruskoga jezika*. U svojem se nastavnom radu vrlo često pozivala na odgovarajuće jezične pojave u hrvatskom jeziku, pa se može reći da je njezin nastavni rad također sadržavao elemente kontrastivne analize koja je

obilježila znanstveni rad Antice Menac. Pod njezinim je mentorstvom napisano mnogo diplomskih radova, pet magistarskih radova te jedanaest doktorskih disertacija.

Antici su Menac posvećene četiri publikacije. Za 70. joj je obljetnicu života posvećen dvobroj časopisa *Filologija* (20–21, Zagreb, 1992–1993); zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa *Slavenska frazeologija i pragmatika* – za 85. godišnjicu života (Zagreb, 2007); za 90. rođendan – zbornik radova njezinih bivših studenata *Stručak riječima ispunjen* (Zagreb, 2012). Za 95. rođendan posvećena joj je kolektivna monografija *Славянская фразеология в современных СМИ (публицистический дискурс)* objavljena u Greifswaldu, Sankt-Peterburgu i Zagrebu (2017).

Za svoj je rad akademkinja Antica Menac dobila nekoliko nagrada. Godine 1979. Međunarodna asocijacija nastavnika ruskoga jezika i književnosti dodijelila joj je medalju A. S. Puškina, 1980. je dobila Nagradu grada Zagreba (za *Ukrajinsko-hrvatski ili srpski i hrvatsko ili srpsko-ukrajinski rječnik*), a 1981. republičku nagradu „Božidar Adžija“ (za *Rusko-hrvatski ili srpski frazeološki rječnik*). Godine 2008. dodijeljeno joj je državno odlikovanje Republike Ukrajine „Za zasluge“ III. stupnja (za zasluge u razvijanju hrvatske ukrajinistike), a 2012. odlikovana je Redom Danice hrvatske s likom Ruđera Boškovića. Organizacijski odbor Sedmoga hrvatskog slavističkog kongresa 2019. joj je godine dodijelio Povelju Stjepana Ivšića u znak priznanja za velik doprinos razvoju i promicanju hrvatskoga jezikoslovlja.

* * *

Čini mi se da Anticu Menac poznajem oduvijek. Bila mi je profesorica na dodiplomskom i poslijediplomskom studiju, mentorica na magisteriju i doktoratu, dugogodišnja suautorica. Voljela sam slušati njezina predavanja na studiju. Bila su sustavna, jasno koncipirana, činila su zaokruženu cjelinu, misao je bila razumljivo i precizno formulirana. Jednako je tako kao mentorica davala kratke, sažete i jasne savjete, davala mi slobodu u radu, ali ipak pazila da ne skrenem s dogovorenoga puta.

A onda sam počela surađivati na njezinim projektima. Radilo se na frazeološkim rječnicima. Silno sam se trudila uvjeriti samu sebe da sam

dorasila tom zadatku. U početku sam upijala sve profesoričine upute vezane za frazeografske postupke i način rada na rječniku, a onda sam nekako postajala sve sigurnija, da bih na kraju osjetila da profesorica ima u mene povjerenja, da vjeruje mojim procjenama. Naše su se male radne skupine sastajale u Berislavićevoj, u profesoričinu stanu. Kad bismo došli, već bi nas čekala vruća i mirisna kava te obavezne grickalice i slatkiši na stolu. Profesorica je točno znala što za koga od nas treba pripremiti, što najviše volimo. Prvo malo čakule, a onda rad. I tako godinama. Tri rječnika. Kad smo predali rukopis trećega rječnika, odmah me pitala što ćemo dalje, na kojem ćemo sljedećem rječniku raditi. Pitanje me zateklo, nisam odmah znala odgovor. Ali sam nakon nekog vremena došla s prijedlogom, dogovorile smo se. Na žalost, zbog pogoršanog zdravstvenog stanja profesorica više nije sudjelovala u radu na tom rječniku.

Paralelno s radom u Berislavićevoj sastavljala sam i frazeološke rječnike s drugim kolegicama i kolegama, ali sam s profesoricom uvijek razgovarala o njihovoj koncepciji, konzultirala se kad bih nailazila na neke leksikografske probleme.

Mnogo smo razgovarale i o frazeološkoj teoriji. Kad bih se vraćala s nekog znanstvenog skupa, pričala sam joj kako je primljeno moje izlaganje, što ima nova u frazeološkoj Europi, kako su kolege. Profesoricu je, osim toga, zanimalo i kako napreduju moji doktorandi, „moja djeca“, koje ih teme privlače, čime se bave.

Desetak smo godina surađivale i na međunarodnom projektu akademika Rudolfa Filipovića *Engleski element u europskim jezicima*, na dijelu koji se odnosio na ruski jezik. Iako je početkom devedesetih godina prošloga stoljeća na tom dijelu projekta bilo šest suradnika, relativno brzo ostalo nas je troje: prof. R. Filipović, prof. A. Menac i ja. Sastajali smo se jednom tjedno i nakon obavezne kave u kafiću u Preradovićевой nastavljali rad u Zavodu za lingvistička istraživanja. Na tim su se radnim sastancima brusili dijelovi kontaktološke teorije vezani za različite tipove adaptacije anglicizama u ruskom jeziku.

* * *

U središtu znanstvenoga interesa akademkinje Antice Menac sljedeća su područja: sintaksa, fonetika, leksikologija, frazeologija, leksikografija, frazeografija, kontaktna lingvistika, kontrastivna lingvistika.

Posebno bih ovom prilikom naglasila doprinos Antice Menac hrvatskoj frazeologiji. Krajem šezdesetih, odnosno početkom sedamdesetih godina 20. stoljeća zainteresirala se za frazeologiju, tada relativno mladu lingvističku disciplinu koja se počela razvijati u Sovjetskom Savezu. Svoje početne frazeološke analize temelji na teoriji ruske frazeologije, a u hrvatskim stručnim časopisima objavljuje prve članke na temu frazeologije. Posebno je važno što je hrvatske frazeme često dovodila u vezu i kontrastivno analizirala s frazemima drugih slavenskih i neslavenskih jezika. Oko sebe je okupila skupinu znanstvenika zainteresiranih za frazeološku problematiku pa se smatra utemeljiteljicom zagrebačke frazeološke škole, danas poznatom i priznatom kako u slavenskim, tako i u neslavenskim zemljama u kojima se lingvisti aktivno bave frazeologijom. Objavljeni članci s frazeološkom tematikom hrvatskoga jezika omogućili su slavistima iz drugih zemalja da se upoznaju s hrvatskim frazemima i njihovim obilježjima, a istovremeno je otvorila put hrvatskoj frazeologiji u respektabilno slavističko i europsko društvo. Paralelno s tim inicirala je i rad na prvom frazeološkom rječniku u Hrvatskoj. Sa skupinom kolega s Katedre za ruski jezik sastavila je *Rusko-hrvatski ili srpski frazeološki rječnik*, objavljen u Zagrebu 1979. (prvi dio) i 1980. (drugi dio), u koji su uključeni frazemi u širem smislu.

U mnogobrojnim znanstvenim radovima hrvatske je frazeme analizirala s brojnih aspekata. U ranijima je češće obrađivala širu frazeologiju, dok je kasnije veću pažnju pridavala užoj frazeologiji. Članci se mogu podijeliti na nekoliko tematskih skupina.

U prvom tematskom krugu piše o strukturi frazema, njihovu sastavu i odnosima između sastavnica. U pionirskom radu *O strukturi frazeologizma* (1970/1971) A. Menac navodi osnovna obilježja frazema: oni imaju čvrstu strukturu, reproduciraju se u gotovom obliku, značenje frazema ne proistječe iz značenja pojedinih sastavnica, redoslijed komponenata u

pravilu je stabilan. S druge strane, neke su sastavnice zamjenjive pri čemu ta činjenica ne utječe na promjenu značenja same jedinice. Nadalje piše o pojavnim oblicima frazema – fonetska riječ, skup riječi i rečenica s time da na primjerima hrvatskih i ruskih frazema navodi i različite strukturne podtipove unutar triju osnovnih oblika. Fonetska riječ je sveza jedne samostalne riječi i jedne (rjeđe dviju) nesamostalnih, a zajedno tvore naglasnu cjelinu. Najčešći oblik u kojem se realiziraju frazemi jest skup riječi unutar kojih se razlikuje skup neovisnoga i skup ovisnoga tipa. Po obliku frazemi mogu odgovarati i rečenici, jednostavnoj ili složenoj. U zasebnu skupinu izdvaja poredbene frazeme kao specifičan strukturni tip, a oni se također realiziraju u spomenutim pojavnim oblicima. Za frazeologiju je vrlo važan i stilski aspekt. Stilski neutralni frazemi su najrjeđi, dok je za njih najkarakterističniji razgovorni stil ili njegova snižena varijanta – vulgarni stil (*Neka pitanja u vezi s klasifikacijom frazeologije*, 1978; *Genitiv u sastavu frazeologizama u suvremenom ruskom i hrvatskom književnom jeziku*, 1983).

Prvaseunasbavilaitemomtautološkihfrazeoshema(1980).Pozivajući se na ruske izvore koji se bave navedenom temom, Antica Menac navodi bitna obilježja te specifične strukturne skupine – postojanost strukture i nepostojanost sastava – te naglašava da se u njima frazeologizirala sama shema strukture. U daljnjem dijelu toga opsežnog rada frazeosheme dijeli na četiri osnovne skupine prema osnovnoj riječi: imeničke, glagolske, pridjevsko-priloške i mješovite. Nakon navođenja strukturnoga tipa daju se mnogi primjeri produktivnih hrvatskih frazeoshema, a na nekim se mjestima oni dovode u vezu s odgovarajućim ruskim tipovima.

Drugi se krug tema odnosi na porijeklo frazema. Spominju se nacionalni frazemi te međunarodni koje često posuđujemo i u većoj ili manjoj mjeri prilagođavamo svome jeziku. U jezik primatelj frazemi se ponekad prenose u besprijevodnom obliku, a ponekad se kalkiraju (moguće je govoriti o potpunim i djelomičnim kalkovima). Međunarodna se frazeologija širi prevođenjem književnih, znanstvenih i drugih djela, putem novinskih vijesti, primjenom novih tehničkih i drugih dostignuća

te stvaranjem naziva za njih itd. S druge je strane ponekad teško utvrditi točan izvor pojedinoga frazema. Govori se i o frazemima preuzetim iz antičkoga svijeta, iz mitologije, Biblije, o frazeologiziranim izrekama znamenitih ljudi, frazeologiziranim književnim citatima itd. U daljnjem se tekstu dvaju vrlo važnih članaka (*Svoje i posuđeno u frazeologiji*, 1972; *Posuđeni elementi u hrvatskoj i ruskoj frazeologiji*, 1973), posvećenih porijeklu frazema, navode brojni primjeri u slavenskim i neslavenskim jezicima koji su na različite načine preuzimani u jezik primatelj. U radu *Neka pitanja u vezi s klasifikacijom frazeologije* (1978) navode se i različita područja ljudske djelatnosti koja mogu postati izvorom za neke frazeme. Tako se, osim već navedenih izvora, govori i o frazeologiziranim terminima iz znanosti, glazbe, kazališta, sporta, zatim o žargonu kao izvoru frazema (npr. kartaški žargon, đачki žargon, žargon mladih) itd.

U trećem se krugu Antica Menac bavi odnosima između frazema, dotiče se pitanja frazemske sinonimije i antonimije, a zalazi i u neiscrpnu temu zajedničkih semantičkih skupina frazema u europskim jezicima. U članku *Iz problematike frazeološke sinonimije u ruskom i hrvatskom književnom jeziku* (1982) povlači granicu između varijanata unutar pojedinih frazema i sinonimnih frazema. Navodi primjere variranja na fonetskom, morfološkom, tvorbenom, sintaktičkom i leksičkom planu, a na primjeru triju sinonimnih nizova hrvatskih frazema pokazuje načine i mogućnosti ulaženja u odnos sinonimije frazema jednoga jezika. Dotiče se i za frazeologiju vrlo važnog pitanja kolokacije. Rad *Phraseological Antonyms in European Languages* (1998), s druge strane, pokazuje mogućnosti stvaranja antonimnog odnosa na primjerima hrvatskih, ruskih, njemačkih, engleskih i francuskih frazema. Tako se antonimno značenje dvaju frazema postiže zamjenom pridjeva, imenica, glagola, zamjenica, prijedloga, priloga, postojanjem ili izostankom negacije. I konačno članak *Gemeinsame semantische Gruppen in der Phraseologie der europäischen Sprachen* (1987) donosi frazeme šest europskih jezika (hrvatski, ruski, njemački, engleski, francuski, talijanski) koji su jednaki ili bliski na strukturnom i semantičkom planu.

Sljedeća se skupina članaka bavi načinom uključivanja frazema u hrvatske rječnike. Članak *Frazeologija u različitim tipovima jednojezičnih hrvatskih rječnika* (1994) daje nam uvid u mjesto frazeologije u hrvatskim rječnicima, pri čemu su u analizu uzeti veliki Akademijin *Rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Broz-Ivekovićev *Rječnik hrvatskog jezika*, Matičin *Rječnik hrvatskosrpskoga književnog jezika*, Benešićev *Rječnik hrvatskog književnog jezika od preporoda do I. G. Kovačića*, više izdanja *Rječnika hrvatskoga jezika* V. Anića, *Rječnik hrvatskoga jezika* urednika J. Šonje te *Enciklopedijski hrvatski rječnik* urednika Lj. Jonjić i R. Matasovića. U njima se uspoređuje obrada frazema s komponentama *glava* i *uho*. Spomenuta su i dva frazeološka rječnika – onaj Josipa Matešića (1982) i *Hrvatski frazeološki rječnik* iz 2003. S druge strane, rad *Frazeologija u Šulekovu Rječniku znanstvenoga nazivlja* (1998, u koautorstvu s M. Mogušem) govori o svezama riječi koje je uključio u svoj rječnik, a one se mogu podijeliti na terminološke i frazeološke. Naglašeno je da je velik dio frazeologije iz rječnika razumljiv i našim suvremenicima. U jednom se radu (*Odabir frazema za frazeološki rječnik hrvatskoga jezika (rezultati ankete)*, 2001, u koautorstvu sa Ž. Fink) ispituje potreba uvrštavanja frazema koji su u suvremenom hrvatskom jeziku rjeđe u upotrebi. Provedena je anketa među učeničkom i studentskom populacijom, a ona je trebala pokazati poznavanje i eventualnu aktivnu upotrebu izabranoga korpusa. Njezini su rezultati uzimani u obzir pri sastavljanju *Hrvatskoga frazeološkog rječnika*. I konačno, u ovaj se tematski krug uklapa rad *Pitanja stilističke kvalifikacije u općim i frazeološkim rječnicima* (1998) u kojem se daje popis stilskih odrednica u rječnicima, njihova obilježja, ali se naglašava i najčešći izostanak stilske kvalifikacije frazema.

Dva su rada vezana za inovacijske procese u hrvatskoj frazeologiji na prijelazu u novo tisućljeće (*Nove pojave u frazeologiji hrvatskoga jezika*, 2002; *Hrvatska frazeologija – staro i novo*, 2008, oba u koautorstvu sa Ž. Fink). U njima se analiziraju neke od recentnih pojava i promjena, npr. prijelaz dijela frazema u pasivni fond, upotrebno raslojavanje pojedinih frazemskih varijanata, semantičko raslojavanje nekoliko frazema, načini stvaranja novih frazema (posuđivanje, kalkiranje itd.).

Na humorni aspekt u dijelu frazema obraća pozornost u radu *Element smiješnoga u frazeologiji* (2005).

Antica je Menac promatrala specifičnosti frazema u djelima hrvatskih pisaca, strukturno ih je i semantički raščlanjivala (*Frazeologija Gundulićeva „Osmana“*, 1989, u koautorstvu s M. Mogušem; *Frazeologija Hektorovićeve „Ribanja i ribarskog prigovaranja“*, 1991; *Frazeologija Mažuranićeve „Smrti Smail-age Čengića“*, 1992).

Svjesna važnosti očuvanja, zapisivanja i analiziranja dijalektne frazeologije više članaka posvećuje upravo njima. U njima se osvrće najviše na frazeologiju svoga rodnog grada i bliskoga joj otoka Brača. Koautorica je rječnika frazeologije splitskoga govora (2011), a objavljuje i dva članka vezana za tu temu – *Frazeologija splitskoga talijanskog govora* (2012) te *Iz splitske frazeologije* (2014; oba u koautorstvu s M. Menac-Mihalić). Otok Brač je prisutan u trima radovima: izdvaja elemente venecijanskoga dijalekta u frazeologiji suvremenih bračkih pjesnika te promatra frazeologiju suvremenih bračkih čakavskih pjesnika (1997, 1998, oba članka u koautorstvu s M. Menac-Mihalić), a piše i rad *Neki tipovi frazema sa sastavnicom čovik u bračkim čakavskim govorima* (2007). Nešto šire zahvaća u hrvatska narječja i govore u radovima *More u hrvatskoj frazeologiji* (2013, u koautorstvu s M. Menac-Mihalić) te *Rima u frazeologiji hrvatskih narječja* (2016).

Svakako treba naglasiti da člancima napisanim u sedamdesetim i osamdesetim godinama 20. stoljeća prof. A. Menac udara temelje hrvatske frazeologije.

Većina je frazeoloških radova Antice Menac sabrana u monografiji *Hrvatska frazeologija* (2007).

* * *

Napustila nas je akademkinja Antica Menac, profesorica koja nije nikad podizala glas. Uvijek je govorila smireno i upravo je tom mirnoćom i strpljivošću u komunikaciji privlačila pozornost. I u poznim je godinama imala nevjerojatnu radnu energiju, koncentraciju i zadivljujuću memoriju.

Ostali smo bez osobe koja nas je poticala na daljnji rad, širila nam znanstvene vidike i veselila se našim uspjesima. Uvijek ćemo pamtiti njezinu susretljivost i pozitivnost.

IN MEMORIAM ANTICI MENAC

Kad nas je akademkinja Antica Menac, naša draga profesorica, u travnju 2016. napustila zbog bolesti, mislili smo da je to privremeno. Ona je snažnoga duha, svježega uma i žilavih bračkih korijena, njezina ustrajnost i strpljivost ne priznaje godine, prebrodit će i ovu nevolju i vratit će se. Ali nije se vratila; 24. travnja 2020. godine, u zlo doba pandemije i posljedica potresa, otišla je zauvijek. Okolnosti nam nažalost nisu dopustile ni da je ispratimo do posljednjega počivališta pa ćemo je pamtiti onakvu kakvu smo ostavili u Berislavićevoj – s čajem i kolačima na stolu, ali spremnu za posao, uvijek nasmiješenu i vedru.

Sjećanje na nju vraća me na događaje kojima se veselila – možda više nego mnogim visokim priznanjima koje je dobila od važnih i značajnih institucija za svoj znanstveni rad. Godine 1979. dobila je medalju A. S. Puškina, 1980. Nagradu grada Zagreba, 1981. republičku nagradu Božidar Adžija, 2008. državno odlikovanje Republike Ukrajine III. stupnja Za zasluge u razvitku hrvatske ukrajinistike, a 2012. Red Danice hrvatske s likom Ruđera Boškovića. Posljednju nagradu, koju nažalost nije mogla primiti osobno, dobila je od Hrvatskoga slavističkoga odbora HFD-a na Sedmom hrvatskom slavističkom kongresu održanom 2019. godine u Šibeniku. To je Povelja Stjepana Ivšića koja se dodjeljuje najznačajnijim hrvatskim jezikoslovcima. Za nju je to priznanje i simbolički imalo posebno značenje jer je upravo uz Ivšića vezan njezin akademski put. Bila je Ivšićev student, a od 1949. i njegova asistentica.

Poznato je da je ona pionir hrvatske frazeologije i utemeljiteljica u svijetu priznate Zagrebačke frazeološke škole te njezina dugogodišnja voditeljica. Teško je nabrojiti i najznačajnije njezine radove, posebno one frazeološke i frazeografske, njezine projekte na kojima su se odgojile generacije hrvatskih frazeologa, njezin mentorski rad s mladim kolegama (ovdje s ponosom ubrajam i sebe), njezinu plodnu suradnju s našim i inozemnim slavistima... Ostavila nam je brdo knjiga koje je raslo i nakon njezina preranoga odlaska s Filozofskoga fakulteta, gdje je na Odsjeku za slavenske jezike i književnosti predavala ruski, ali se znalo da svojom filološkom širinom obuhvaća i kroatistiku i paleoslavistiku i talijanistiku, da se ne bavi samo frazeologijom nego i fonetikom, sintaksom, dijalektologijom, posebno bračkom čakavštinom, leksikologijom i onomastikom, kontrastivnom i kontaktnom lingvistikom, da osim znanstvenih radova piše i udžbenike i rječnike, da prevodi. Njezina bogata bibliografija najbolje svjedoči o širokom spektru njezinih znanstvenih, stručnih, pa i umjetničkih interesa. Taj dugački popis potvrđuje da su njezini znanstveni i stručni radovi od reda komparativni ili kontrastivni pa se može reći da je svojim rusko-hrvatskim usporedbama uvelike pridonijela afirmaciji hrvatskoga jezika (i imena) u rusistici i slavistici – tim više što je dio radova objavila na raznim europskim jezicima.

U znanstvenoj biografiji akademkinje Antice Menac frazeologija i frazeografija zasjenjuju sve ostale njezine radove, što je razumljivo s obzirom na činjenicu da je upravo ona pokrenula frazeološki zamašnjak u hrvatskoj filologiji i relativno mladu jezikoslovnu disciplinu učinila popularnom i privlačnom ne samo stručnjacima nego i laicima koje zanimaju jezična pitanja. Zahvaljujući njoj i njezinim nasljednicima, poglavito Željki Fink Arsovski, zagrebačka frazeološka škola stekla je velik ugled i postala poznata nadaleko izvan hrvatskih granica.

Ono o čemu se manje govori vezano je uz pedagoški rad Antice Menac kao sveučilišne profesorice. To je ponajprije velik broj udžbenika ruskoga jezika značajnih po primjeni tada nove, moderne audiovizualne globalnostrukturalne metode (AVGSM) u nastavi živih jezika Petra

Guberine i Paula Rivenca. Početkom 1960-ih Zagreb je postao centar ove metode koja se razvila zahvaljujući suradnji P. Guberine iz Zavoda za fonetiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu i P. Rivenca, profesora Ecole Normale Supérieure de Saint-Cloud iz Pariza. Nakon svoje monografije *Ruski jezik – izgovor i intonacija. S recitacijama na pločama*. In: Acta Instituti Phonetici 7 (ur. P. Guberina), koju je 1958. godine izdao Zavod za fonetiku, Antica Menac objavljuje cijeli niz AV udžbenika ruskoga jezika. Tako već 1962. godine izlaze četiri inozemna izdanja: u Francuskoj (*Méthode Audiovisuelle de Russe. Premier degré, selon les principes SGAV définis par P. Guberina et P. Rivenc*. Paris – Bruxelles – Montréal: Ed. Didier), Engleskoj (*Russian Audiovisual*. London: Harrap Ed.) i Americi (*Russian Audiovisual*. New York: Chilton Ed.; *Russian by the Audio-Visual Method*. Philadelphia – New York: Didier-Chilton Ed.). Uz Priručni rječnik i Pismene vježbe u Zagrebu je 1963. izišao 1. dio udžbenika *Ruski – audiovizuelna metoda* (ur. P. Guberina i P. Rivenc), a 2. dio 1964., kad i u Švedskoj (*Audiovisuell ryska*. Stockholm: Svenska Bokförlaget – Norstedt). Za francuske su korisnike 1965. i 1967. izišla još dva izdanja udžbenika ruskoga jezika. Za naše studente rusistike prof. Menac je 1965. objavila *Zbornik vježbi iz ruske fonetike*, a zatim je uslijedio niz značajnih gimnazijskih udžbenika poznatih po naslovu *Давайте говорить и читать по-русски 1, 2, 3, 4* (Školska knjiga 1966., 1967., 1968., 1969). Zajedno s tadašnjim ruskim lektorom Mihailom I. Iljašem prof. Menac je za studente rusistike 1971. objavila vrijedan i značajan sveučilišni udžbenik *Лексика и фразеология современного русского литературного языка*, a 1979. je s prof. Mihom Sklarovom izdala i udžbenik ruskoga jezika za VII. razred osnovne škole *Говорите с нами*. Svi ovi udžbenici rezultat su sustavnih znanstvenih istraživanja i u svoje su vrijeme svi bili metodološki moderni i inovativni.

Prvi objavljeni radovi akademkinje Antice Menac pokazuju da ju je još kao mladu sveučilišnu nastavnicu zanimala povijest jezika (Oko autentičnosti Slova o polku Igoreve, 1953; Neke jezične veze Povaljske listine i staroruskih pisanih spomenika, 1987), ali ju je nastava suvremenoga jezika usmjerila na proučavanje svih njegovih strukturnih razina (O upotrebi dvostruke negacije s glagolskim pridjevom trpnim, 1953; Iz problematike

rečenične intonacije u ruskom jeziku, 1963; Povezanost glagolskog vida i vremenskih konstrukcija u ruskom i hrvatskosrpskom jeziku, 1965; Povezanost glagolskog vida i vremenskih konstrukcija u ruskom i hrvatskosrpskom jeziku, 1968; O pisanju ruskih imena, 1972; Glagolske posuđenice u ruskom i hrvatskom književnom jeziku, 1972; Iz problematike suodnosa negacije i objektnog padeža u suvremenom ruskom jeziku, 1977...). S obzirom na srodnost hrvatskoga i ruskoga bavila se problemima jezične interferencije (Tipovi interferencije pri učenju ruskog jezika kod nas, 1977) te istraživanjima različitih rusko-hrvatskih jezičnih poveznica i odnosa.

Akademkinja Antica Menac vodila je niz znanstvenih projekata na Filozofskom fakultetu (unutar Zavoda za lingvistiku koji je vodio prof. Rudolf Filipović, a nakon njega Milan Moguš, te u HAZU). Uz leksikografske i frazeološke projekte (među potonjima valja istaknuti dugi niz tzv. Malih frazeoloških rječnika u kojima je priredila hrvatski korpus, a ostale jezike obradilo je mnoštvo suradnika – stručnjaka za pojedine jezike), prof. Menac je vodila i dva velika kontrastivna projekta: „Kontrastivna analiza hrvatskog i ruskog književnog jezika“ i „Kontrastivno proučavanje hrvatskog jezika prema stranim jezicima.“ Kontrastivna se metoda jasno očitovala i u njezinoj nastavi i općenito u njezinu pedagoškom radu.

Suradnja prof. Antice Menac s profesorom Rudolfom Filipovićem na njegovu projektu „Jezični dodiri u neposrednom i posrednom posuđivanju“ urodila je mnogim značajnim plodovima na području kontaktne lingvistike. Niz svojih znanstvenih radova (Transfonemizacija u Rječniku anglicizama u ruskom jeziku: teorija i primjena, 1993; Transmorfemizacija u Rječniku anglicizama u ruskom jeziku: teorija i primjena, 1996; Semantička adaptacija u Rječniku anglicizama u ruskom jeziku: teorija i primjena, 1996) okrunili su zajedničkom monografijom *Engleski element u hrvatskom i ruskom jeziku* (Školska knjiga 2005). U monografiji skupine autora *Hrvatski jezik u dodiru s europskim jezicima* (2005), nastaloj u okviru istoimenoga projekta, Antica Menac obradila je rusizme u hrvatskom jeziku.

U svim područjima svoga interesa akademkinja Antica Menac bila je temeljita, disciplinirana, precizna i krajnje odgovorna, svaki bi posao dovršila

i sve bi napravila na vrijeme. Njezini su radovi bili pionirski u mnogim područjima, a ne samo u frazeologiji. Između ostaloga rado se vraćala svojim čakavskim izvorima, što se očituje u njezinim dijalektološkim radovima o srednjodalmatinskoj čakavštini. Ti su joj radovi vezani uz frazeologiju (Neki tipovi frazema sa sastavnicom čovik u bračkim čakavskim govorima, 2007), a njihovu dijalektološku osnovu „pojačava“ koautorstvo s Mirom Menac-Mihalić (Elementi venecijanskog dijalekta u frazeologiji suvremenih bračkih pjesnika, 1997; Frazeologija suvremenih bračkih čakavskih pjesnika, 1998), poglavito u monografijama *Frazeologija splitskoga govora s rječnicima* (2011) i *Frazemi i poslovice u dalmatinsko-venecijanskom govoru Splita u 20. stoljeću* (2014).

Nezaobilazno područje interesa A. Menac je i prevođenje. Njime se manje bavila teorijski (Lingvistički aspekt prevođenja /na materijalu ruskoga i hrvatskog književnog jezika/, 1992), a daleko više praktički. Započela je već 1948., i to prijevodima ruske proze, posebice one iz ranoga sovjetskoga razdoblja (*Heretici i sanjari*, 1954). Uz rusku prozu (J. Semjonov 1978, I. Babelj 1980, J. Oleša 1980) sve više ju je zanimala neprevedena i nama gotovo nepoznata ukrajinska književnost, posebice poezija. Prijeводе ukrajinskih pjesnika počinje objavljivati u antologijama (Taras Ševčenko, Ivan Franko) i književnim časopisima – *Forumu* i *Književnoj smotri* (I. Drač, L. Kostenko, B. Olijnik, P. Osadčuk, D. Pavličko, L. Kostenko, L. Palij, G. Gordašević, T. Melničuk, V. Golo-borodko, M. Vorobjov, Neborak, O. Lišega). U izdanju Matice hrvatske objavljene su dvije zbirke njezinih prijevoda ukrajinske poezije – *Ukrajinska lirika* 1998. i *Izabrane pjesme* Tarasa Ševčenka 2014.

Neka mi bude oprošteno što me s prof. Menac najčvršće vezuju sjećanja na naše zajedničke ljubavi – na našu bračku čakavštinu, na našu klapsku pjesmu (i talijansku kanconu) i na pjesništvo. Možda smo prevođenje pjesništva shvaćale i doživljavale različito, ali smo se slagale u izboru stihova i osjećaju za poetiku jezika (u našem slučaju ruskoga i hrvatskoga). Zajedno smo 2016. godine u Matici hrvatskoj objavile dvojezičnu zbirku Jesenjinovih *Izabranih pjesama*, u kojoj su uz poznate prepjeve naših pjesnika uvršteni i novi, naši

prepjevi ruskoga klasika. Prevodeći Jesenjina s posebnim obzirom na njegove najranije, do tada neprevedene pjesme, već smo se polako spremale za prevođenje Marine Cvjetajeve, koja je po našem sudu odavno zaslužila jedno ogledno hrvatsko izdanje. Dvojezičnu zbirku njezinih *Izabranih pjesama* izdala nam je Matica 2018. godine, ali tada mi je moja profesorica samo nijemo mogla prenijeti svoju radost. Tada je više slušala nego čitala, a znam da je slušala pažljivo i s ganućem, da je ponavljala i pamtila stihove koji su joj bili dragi i bliski, u to doba možda najbliži oni puni rezignacije u njezinu prepjevu: „Ne razmišljam, ne tužim se, ne sporim. / Ne spavam, / Ne žudim ni za suncem, ni za mjesecom, ni za morem, / Ni za brodom.“ Među ruskim pjesnicima Srebrnoga doba ostao nam je tek načeti autor *Doktora Živaga*, o čijoj se poeziji kod nas malo zna. Pasternak. Za njegovu zbirku profesorica mi je ostavila svoje prijevode sedam pjesama, koje je sama ocijenila kao nedovršene. U prevođenje se tada uključio njezin vjerni suradnik na projektima, prevoditelj i pjesnik Radomir Venturin, pa je našu zajedničku zbirku prepjeva Pasternakovih *Izabranih pjesama* Matica hrvatska objavila u travnju 2020. godine. Stigla sam joj javiti samo da je naš Pasternak u prijelomu i znam da se obradovala.

Nakon odlaska u mirovinu naša profesorica Antica Menac potpuno se posvetila radu u HAZU (1975. godine primljena je kao član suradnik, a 1988. postala je redovni član) i rijetko je dolazila na svoj fakultet, ali nije prestala surađivati s mlađim kolegama na svom *starom* Odsjeku za slavenske jezike i književnosti. Tako su se zajednički poslovi i susreti odvijali u njezinu stanu u Berislavićevoj 15, gdje se u ugodnoj i poticajnoj atmosferi radilo punom parom. Tamo je inače krajnje ozbiljna i uvijek suzdržana profesorica Menac unosila u posao vedrinu i radost koja je je donosila obilate plodove, ponekad i neočekivane. U znak zahvalnosti (mi) njezini *stari* studenti posvetili su (smo) joj povodom 90. rođendana zbornik radova *Stručak riječima ispunjen* (2012), koji je uredila Željka Fink Arsovski, njezina izravna nasljednica i na Katedri za ruski jezik i u Zagrebačkoj frazeološkoj školi. Zbornik je predstavljen na fakultetu, u jednoj skromnoj običnoj učionici s pločom i klupama, ali taj je događaj za nas bio svečanost koju ćemo posebno pamtiti, a iskrenu radost nije skrivala ni ona.

Uvijek odmjerena, tiha i dostojanstvena, naša je profesorica Antica Menac pripadala generaciji *starinskih* profesora koji su prema svojim studentima bili strogi i pravedni i kojih se spominjemo s posebnim sentimentom. Nisu previše pokazivali emocije, ali su bili sigurni i čvrsti oslonac nama koji smo tek stasali. Vremena su se promijenila i danas bismo rekli da *takvih više nema*.

Mnoge nas stvari podsjećaju na nju, ponajviše knjige, pogotovo one debele frazeološke. Na kobni travanj njezina odlaska podsjeća jedna Pasternakova pjesma: „Shvatih života cilj, a on, / taj cilj je – prizvati u svijest / da ne mirim se s istinom / da travanj zbilja je, da jest.“ Zbirka je izišla kao svojevrsni *in memoriam* njoj, kao njezina pjesnička popudbina u vječnost. Zbog svega što nam je ostavila, zbog svega što nas je naučila i topline koju nam je pružala ne možemo našoj dragoj profesorici reći – zbogom zauvijek. Ljudi poput nje ne odlaze zauvijek.

PROFESORICI MENAC S LJUBAVLJU

Poštovani gospodine predsjedniče Akademije, poštovani akademici i akademkinje, uzvanici i uzvanice, cijenjena i draga rodbino!

Akademkinja Antica Menac bila je moja profesorica na Rusistici na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Ja sam pak njoj bila učenica, kolegica i prijateljica, kako mi je napisala u posveti darovavši mi knjigu *Hrvatski jezik u dodiru s europskim jezicima*. Ona je od onih profesora koji ostaju za nas cijeli život profesori. Koliko god takvim profesorima bio bogat životopis i zadivljujuća bibliografija, a akademkinja Menac imala je oboje, pa se u ovakvim prigodama mora o tome govoriti, ne može se u govoru o njima isključiti srce. Zato mi ne zamjerite što ću prvo riječ-dvije o uspomenama.

Za ovom sam govornicom posljednji put govorila jednoga petka navečer, bilo je to 16. studenoga 2001. godine kad sam pred prepunom dvoranom zatvarala znanstveni skup *Dvojezična i višejezična leksikografija*, došavši na čelo Organizacijskoga odbora nakon što nas je njegov predsjednik akademik Rudolf Filipović napustio nepunu godinu prije. U kratkom obraćanju rekla sam da sam sretna jer znam da bi profesor bio jako zadovoljan održanim skupom i na to se dvoranom prolomio neočekivani aplauz. Bio je to aplauz zahvale profesoru i oproštaj s njime. Stojim opet za ovom govornicom i bez obzira na to što osjećam golemu prazninu jer sa svojom profesoricom Menac ne mogu podijeliti neke svoje misli o razgraničavanju frazemske varijantnosti i sinonimije, jer više neću sa Željkom i Dubravkom u Berislavićevoj 15 uživati u razgovoru uz njezine kolače, jer

joj više neću pisati rođendanske čestitke, ali bez obzira na veliku tugu zbog toga, sretna sam jer znam koliko bi joj bilo drago što je s nama i dalje, u našim radovima, u našim razgovorima, u našim srcima. Posljednjih godina razgovore s profesoricom Menac zamijenila su moja pisma koja joj je čitala njezina Mira. U pismu na kraju 2017. godine umjesto čestitke napisala sam, među ostalim, i ovo: „Ostavili ste izvrsnu frazeološku školu. To su tako čvrsti i kvalitetni temelji da je to najvrednije što profesor može postići. Možete biti ponosni na svoje frazeologinje.“ I kad se broj ostvarivih želja jako smanjio, poželjela sam joj samo da lijepim uspomenama nadoknadi nehodno stanje i da svoje mile razveseli osmijehom. I što na kraju ostaje? Ostaju uspomene, a sretni su oni koji imaju bogate i lijepe uspomene kao što ih je imala profesorica Menac i kao što ih imamo i mi koji smo bili povezani s njom na razne načine. Ostali su mnogi nasljednici koji su nastavili na frazeološkim putovima koje je profesorica prokrčila. Ostala je i trajna bezgranična ljubav njezinih kćeri i unuka, njezinih prijatelja i njezinih bivših studenata. Jednostavno, takvi ljudi ne mogu otići zauvijek.

Jednom mi je na pitanje kako zdravlje profesorica odgovorila jednostavnom sjevremenskom rečenicom: „Nepristojno je u ovim godinama govoriti o bolestima.“ Mislim da bi mi i sad sigurno rekla da je nepristojno u ovoj dvorani govoriti o bilo čem drugom osim o znanosti. I bila bi u pravu jer sam s profesoricom najviše razgovarala o jeziku, točnije o leksikologiji i leksikografiji. Kad je pravila mjesta na svojim policama za knjige, spremila je za me upravo ruske leksikološke knjige jer je znala što će me zanimati. Profesorica je recenzirala moje članke u *Filologiji* i knjigu *Od riječi do rječnika*, a ja sam recenzirala njezina dva hrvatska frazeološka rječnika i *Hrvatsko-ruski frazeološki rječnik* (2011). Ni njezine recenzije ni moje recenzije nisu bile uobičajene. Danas su se recenzije svele na ispunjavanje formulara, a recenzentski je postupak postao obostrano anoniman, no prije je znao biti obostrano vrlo koristan i poticajan kao što je bio među nama dvjema. Upravo su razgovori o tekstovima koje smo jedna drugoj recenzirale najčvršće obilježili našu suradnju. Primjerice, nakon što je profesorica pročitala moj članak *Broj i rod ispočetka*, sjele smo i ona mi je

na tekstu pokazala: ovo je dobro, ovo treba izmijeniti, a o ovome obje još trebamo razmisliti. U tom se poslu gubio odnos učitelja i učenika pa sam profesorici uvijek mogla slobodno reći što mislim jer je za obje bila važna – samo znanost. Kad me je u pismu u listopadu 2013. godine zamolila da recenziram novi *Hrvatski frazeološki rječnik*, osjećala sam silnu odgovornost jer sam znala da moja profesorica očekuje od mene da vidim ono što nitko drugi ne vidi. Njoj nije bila potrebna recenzija da se zadovolji formalnost, njoj je bilo stalo do drugoga mišljenja. Naime, rječnik je bio tako dobar u svakom pogledu, od obrade do tehničkoga uređenja, da je mogao ići u tisak i bez recenzenata, ali smo se držale one da više očiju više vidi. Obje smo bile zarobljene leksikografijom, svaka na svoj način, ja trideset četiri godine u rječnicima koji u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje nisu nikad izišli, a profesorica s malim suradničkim timovima objavljujući jedan po jedan frazeološki rječnik, i tako njih petnaestak.

Tipološki se ti rječnici mogu podijeliti u dvije skupine. U prvoj je jedan dvojezični opći rječnik i još jedan koji je ostao u rukopisu. U drugoj su frazeološki rječnici koji dalje čine dvije skupine: dvojezični i trojezični te jednojezični. Zanimljivo je da je profesorica svoju leksikografsku djelatnost započela i završila sa po dva objavljena rječnika u istoj godini. Započelo je 1979. godine kada je u izdanju Sveučilišne naklade Liber u suautorstvu s Allom Koval profesorica Menac objavila dvosmjerni *Ukrajinsko-hrvatsko ili srpski rječnik*. Budući da je u to vrijeme postojao samo lektorat ukrajinskoga jezika, koji se održavao svake druge godine, i da dotad nije bilo ukrajinskih rječnika, taj je rječnik bio pionirsko djelo koje je zapravo odškrinulo vrata budućemu utemeljenju studija ukrajinistike. S grupom suautora Antica Menac objavila je iste, 1979. godine prvi dio, a iduće i drugi dio velikoga *Rusko-hrvatsko ili srpskoga frazeološkoga rječnika*, još jedno pionirsko djelo. U ono se vrijeme frazeologija tek počinjala osamostaljivati kao jezikoslovna disciplina, za što je zaslužna upravo Antica Menac, a rječnik je tomu uvelike pridonio jer su se prvi put na jednom mjestu našli mnogi hrvatski frazemi kao ekvivalenti ruskima. Bio je to i vrlo koristan priručnik ne samo u nastavi nego i prevoditeljima.

Premda je velik poticaj za razvoj hrvatske frazeologije dao Josip Matešić sa svojim člancima i frazeološkim rječnikom, objavljenim 1982. godine, dvojezični je frazeološki rječnik bio prvi veliki frazeološki rječnik u nas. Bio je to početak objavljivanja u suautorstvu niza frazeoloških rječnika, ali i početak razvoja bogate hrvatske frazeografije koja nas sve ove godine malo-malo iznenadi nekim novim rječnikom. Za filološke je studije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, ali i drugdje, dragocjena serija malih frazeoloških dvojezičnih i trojezičnih frazeoloških rječnika koju je 1985. godine profesorica Menac pokrenula u Zavodu za lingvistiku. Tim je rječnicima profesorica Menac bila urednica, autorica predgovora te suautorica. U frazemskom odnosu s hrvatskim, kao polaznim jezikom, našli su se u tim malim frazeološkim rječnicima ciljni jezici talijanski i francuski te, razumljivo, slavenski jezici: ruski, ukrajinski, slovenski, češki, slovački i poljski. Dvojezičnu frazeografiju profesorica je zaokružila kao suautorica *Hrvatsko-ruskim frazeološkim rječnikom* (2011). Dobro znanje jezika, među ostalim, mjeri se i poznavanjem njegove frazeologije jer se gramatika mnogo prije i lakše svlada nego frazeologija nekoga jezika. Predgovori koje je profesorica pisala prave su male znanstvene frazeološke studije, a objašnjenja kako se služiti rječnikom vrlo koristan vodič za uporabnike, ali i za leksikografe u njihovu koncipiranju novih rječnika. Profesorica nije samo bila suautorica velikoga broja rječnika, ona je što redigirala, što uredila ukupno jedanaest rječnika, ali je u planu imala još neke. U tom bogatom nizu zadnja su dva rječnika izišla 2014. godine kad je ona imala već devedeset dvije godine, ali nitko od nas nije mislio da za tri godine neće izići još jedan jer je i u toj dobi bila puna intelektualne svježine, stvaralačke kreativnosti, ali i sasvim dobre fizičke kondicije.

Kad se osvrnemo na sav taj golemi leksikografski rad, moramo zaključiti da bi samo on bio dovoljan da ispuni jedan radni vijek, a on je tekao usporedo uza svu bogatu nastavničku, znanstvenu i ostalu djelatnost. Profesorica je tako ne samo utemeljiteljica zagrebačke frazeološke škole nego i utemeljiteljica hrvatske frazeološke radionice iz koje su izišli mnogobrojni rječnici. Premda su ti rječnici suautorska djela, nema sumnje

da je profesorica Antica Menac desetljećima bila *spiritus movens* cjelokupne frazeološke i frazeografske aktivnosti. Jednako se to sad može reći i za nasljednicu Antice Menac profesoricu Željku Fink Arsovski, koja je, otišavši u mirovinu, ostavila cijelu školu mladih frazeologa. Obje su profesorice ispunile svoju znanstvenu i nastavničku misiju tako da je zahvaljujući njima danas zagrebačka frazeološka škola u sigurnim rukama. Za svakoga je profesora najveći uspjeh kad ostavi iza sebe zrelu „svoju djecu“, svoje dostojne nasljednike, koje je osposobio da samostalno krče svoje putove kroz znanost.

Iz plodne frazeografske radionice posebno bih istaknula četiri frazeološka rječnika, dva jednojezična rađena na suvremenoj književnosti i dva dijalektna, splitska. Kao nadgradnja na opći rječnik frazeološki je rječnik potreban svakoj sredini. U vremenu sve većega osiromašivanja leksičkoga fonda mladih i velikoga utjecaja engleskoga jednojezični frazeološki rječnik čuva od zaborava frazeme kao stilski najobilježenije jezične jedinice. I ne samo to. „Svaka nacionalna frazeologija donosi svjedočanstva o povijesti, zemljopisu, načinu života i karakteru ljudi koji su je stvarali“ (predgovor u *Hrvatsko-ruskom frazeološkom rječniku*). U mnogim se starijim hrvatskim rječnicima nalazi dosta frazema, posebno je bogat frazemima *Gazophilacium* Ivana Belostenca (1740), a svi suvremeni opći jednojezičnici tako su koncipirani da na kraju rječničkih članaka imaju frazemski blok, no tek je 2003. godine izišao *Hrvatski frazeološki rječnik*, koji je prvi jednojezični hrvatski frazeološki rječnik. Osim što je prvi, taj rječnik ima veliko značenje u hrvatskoj leksikografiji jer je visoko podignuo ljestvicu u primjeni jezikoslovnih spoznaja i u frazeografskoj obradi.

U ocjeni bilo kojega rječnika najprije se gledaju kriteriji za izbor natuknica i kako su one obrađene. Autori rječnika Antica Menac, Željka Fink Arsovski i Radomir Venturin upravo su to oboje riješili na najbolji način. Norma u frazeologiji nije jednaka kao u standardnom jeziku jer nije kodifikacijska, nego je upotrebnost, što znači da u rječnik ulaze jednako, primjerice, knjiški (*kvadratura kruga*, *dolina suza*), žargonski (*biti u bedu*, *imati žnoru*) i kolokvijalni (*ko bog*, *lova do krova*) frazemi, odnosno u

frazeologiji je normativno ono što je ustaljeno. Stoga su autori rječnika kao kriterij za izbor uzeli frekventnost, prihvaćenost u suvremenom govoru određivši 1945. godinu kao donju granicu potvrđenosti, a izostavili nerazumljive, slabo upotrebljavane, vulgarne, uzvišeno intonirane frazeme te time odredili normativnost u frazeološkom rječniku. Isti je tročlani autorski tim objavio 2014. godine novi *Hrvatski frazeološki rječnik*, opsežan i metaleksikografski izbrušen do najmanje sitnice. Rječnik je u potpunosti usklađen s najnovijim načelima frazeografske teorije, a u obradi frazemske polisemije, homonimije i konverzije korak je ispred postojećih frazeoloških rječnika u svijetu. Metajezik je uzoran, što dobro ilustrira predgovor kojim je korisnik uveden u svijet frazeologije. Iako je pisan vrlo stručno, njegov je jezik jednostavan i razumljiv i nejezikolovcu pa se lako može naučiti što je frazem i kako ga razlikovati od višerječnih leksičkih jedinica. Kratkim i vrlo informativnim uputama o služenju rječnikom uspostavljena je veza između autora i uporabnika rječnika. Rečeno je sve što je potrebno da bi se čitatelj lakše snašao u traženju frazema, odnosno da bi znao pravilno iščitavati rječnik.

Riječ je o djelu vrhunskih frazeoloških stručnjaka, što se vidi iz svakoga retka. Ono je rezultat njihova znanstvenoga bavljenja frazeologijom i frazeografijom. Rječnik je nezaobilazan priručnik mnogima, i izvornomu govorniku, a pogotovo onomu koji uči hrvatski jezik kao strani. Budući da se u hrvatskom jezikoslovlju sve više mladih znanstvenika zanima za frazeologiju, rječnik je postao njihov vodič u tu znanstvenu disciplinu. Na kraju, od njega koristi imaju i autori novih rječnika, pogotovo objasnidbenih i dvojezičnih, jer iz njega mogu ne samo crpsti građu nego mogu valjano obraditi frazeme, što dosad nije bio čest slučaj. Ako se otvori bilo koji suvremeni opći hrvatski rječnik, vidljiv je nedostatak kriterija za obradu frazema počevši već od toga pod kojom su natuknicom obrađeni, ali i od nejasnih granica što je uopće frazem, npr. u jednom je rječniku *amo-tamo* prilog, a u drugom je frazem. Nakon ovoga rječnika takvih leksikografskih propusta ne bi više smjelo biti. *Hrvatski frazeološki rječnik* po svojoj osmišljenosti, sustavnosti, temeljitosti, koherentnosti, tehničkoj ujednačenosti

te primjeni valjanih frazeografskih kriterija pokazuje da je riječ ne samo o prijeko potrebnoj vrsti rječnika nego i o vrhunskoj leksikografskoj tvorevini koja uvelike pomaže leksikografima da bolje obrade frazeme u općim rječnicima.

Rječnik je uzoran primjer kako sve vrste zagrada i tipovi slova mogu imati maksimalnu funkcionalnost te su njime postavljene granice između obveznih i fakultativnih sastavnica frazema te između sastavnica i kolo-kata, koje u većini suvremenih objasnidbenih rječnika nisu uopće jasne. Najjači dojam ostavlja dosljednost obrade koja se rijetko viđa ili gotovo ne viđa u hrvatskoj leksikografiji s obzirom na to da je upravo dosljedna nedosljednost često glavno obilježje mnogih hrvatskih rječnika, npr. različita obrada brojeva *tri* i *četiri* te *troje* i *četvero*, ili različita obrada strukturno jednakih frazema, npr. obrađeni su pod objema sastavnicama *okrenuti list*, pod glagolskom natuknicom *okrenuti karte* te pod imeničnom natuknicom *okrenuti kabanicu*. *Hrvatski frazeološki rječnik* konačno je uveo red u obradu frazema pa se više ne bi smjeli u drugim rječnicima naći slični primjeri nedosljedne obrade frazema.

Profesorica je Menac bila velika znanstvenica koja je i u visokim godinama znala otvarati važna jezikoslovna pitanja, kao što su jezične jedinice tipa *amo-tamo*, *zbrda-zdola*, koje su se „u razna vremena i u raznim pravopisima različito bilježile, pa se mogu i različito razvrstavati“, i koja je uz to bila spremna usvajati nove znanstvene spoznaje i dograđivati, primjerice, definiciju frazema ili nadnatuknički niz. Obično se smatra da nitko ne čita predgovore, ali su autori *Hrvatskoga frazeološkoga rječnika* dobro znali da ću kao recenzentica obaju rječnika posebnu pažnju posvetiti upravo predgovoru. Zapela sam na definiciji frazema jer se pod njom mogla naći i leksikalizirana sveza *lijepa kata* koja je desemantizirana i okamenjena kao i frazem, a značenje obiju sveza nije zbroj značenja njihovih sastavnica pa je granica među njima vrlo tanka. Profesorica nije znala koji je to cvijet, ali je odmah razumjela što me muče te je svoju definiciju proširila tako da više nije obuhvaćala i višerječnice tipa *lijepa kata*. Namjeravala sam joj odnijeti buket lijepih kata, ali je vrijeme bilo nemilosrdno, proletjelo je prebrzo, pa sam joj u pismu na kraju 2017. godine, kad je već bila prikovana za krevet,

napisala: „Ostala sam Vam nakon našega razgovora o razgraničavanju frazema i ostalih sveza tipa *lijepa kata* dužna buket lijepih kata jer niste znali koje je to cvijeće. Od ove sam školske godine nakon 46 godina staža u mirovini pa se malo čudno osjećam pišući Vam jer u meni još čuči studentica koja se s ljubavlju obraća svojoj profesorici.“

Razgovori s profesoricom o leksikologiji i leksikografiji bili su jako inspirativni jer se profesorica nikada nije zaklanjala iza svoga neprikosnovenoga autoriteta, jer je znala saslušati argumente, ali i suprotstavljati se protuargumentima. Njezinu spremnost da poboljšava rječnik dobro ilustrira podatak o dopunjavanju kriterija za nadnatuknicu. Mnogi rječnici nemaju jasne kriterije za homonimne natuknice pa se u *Hrvatskom frazeološkom rječniku* konačno po obradi razlikuju kao nadnatuknice: homofonski homogrami (istozvučne istoslovnice) koji pripadaju dvjema vrstama riječi, tip ZLO (imenica), ZLO (prilog); heterofonski heterografi (raznozvučne raznopisnice) koji pripadaju istoj vrsti riječi, tip PÀRA i PÀRA, ili različitoj vrsti, tip PRÁVO i PRÀVO, te homonimi koji su obrojčani, npr. KRILO¹, KRILO², što je s leksikološkoga stajališta jedino ispravno. I druga novina u tom rječniku, koja je velik pomak u frazeografiji općenito, jest obrada konverzije. Konverzija je frazemskih sastavnica u profesoričinim rječnicima već prije priznata (npr. poimeničenje: *imati tri čiste*), ali je i konverzija frazema načinom obrade u drugom *Hrvatskom frazeološkom rječniku* odvojena od polisemije, prvi put uopće u frazeografiji. Frazemi nastali konverzijom imaju, kao i frazemski homonimi, jednake izraze, ali imaju različita kategorijalna značenja te zajednička značenjska obilježja jer između njih postoji motivacijska veza, jedan je motivirajući, a drugi je motiviran, npr. frazem *za pet* ‘izvrsno, odlično’ motiviran je frazemom *za pet* ‘izvrstan, odličan’.

Oba su *Hrvatska frazeološka rječnika* velik prinos hrvatskoj leksikografiji jer mogu poslužiti kao uzorak kako se rječnici mogu stvarati primjenom jezikoslovnoga znanja i bez metode „copy and paste“. Oni po svojoj koncepciji, po sustavnosti i dosljednosti obrade, po uloženom golemom jezikoslovnom znanju svojih autora odskaku svojom vrsnoćom od mnogih hrvatskih

rječnika. Svojim znanstvenim istraživanjima i frazeološkim rječnicima Antica Menac postala je vodeći frazeolog i frazeograf u Hrvatskoj, a to se danas može ustvrditi i za njezinu nasljednicu Željku Fink Arsovske.

Dijalektni rječnici svih tipova, pa tako i frazeološki, imaju kulturološku vrijednost jer su čuvari leksičkoga blaga kojemu prijeti zaborav. U suautorstvu s Mirom Menac-Mihalić profesorica je Menac objavila 2011. godine knjigu *Frazeologija splitskoga govora s rječnicima*, koja je dragocjen prilog i hrvatskoj dijalektologiji i hrvatskoj frazeologiji. Rječnik je nastao na osnovi građe koju su terenskim istraživanjem skupili ispitivači i među starijim, *fetivim* Splićanima, a i među mlađima. Svaki je frazem oprimjeren akcentiranim rečenicama u kojima se on upotrebljava pa je uz poglavlje o fonetsko-fonološkim obilježjima splitskoga govora to vrijedan dijalektološki prinos. U knjizi je nekoliko rječnika, glavni sadrži oko tri tisuće splitskih frazema, zatim je rječnik sinonimnih frazema te dva rječnika manje poznatih riječi u rječniku frazema: splitsko-standardnohrvatski i standardnohrvatsko-splitski. Knjigu zaokružuje bogat popis literature pa time upotpunjuje njezinu znanstvenost. Nastavak suradnje dviju znanstvenica urodio je još jednom izuzetnom knjigom: *Frazemi i poslovice u dalmatinsko-venecijanskom govoru Splita*. Njome su „uhvaćeni“ frazemi splitskoga talijanskoga govora koji je pred nestajanjem. Ta je knjiga objavljena 2014. godine, dakle iste godine kad i novi *Hrvatski frazeološki rječnik*. Rijetko je tko bio toliko plodan u poznim godinama kao što je bila profesorica Menac. Iduće smo godine u siječnju u njezinu stanu proslavili objavu obaju rječnika uz slatan kolač koji nam je ispekla i uz planove za nastavak leksikografskoga rada.

Dosta radova Antice Menac sadrži leksikološke prinose koji bi se mogli označiti kao leksikografska građa za neke tipove lingvističkih rječnika, primjerice rusizmi u hrvatskom, anglizmi u hrvatskom i ruskom itd.

Akademkinja Antica Menac nije fizički među nama. Na početku prve godine pandemije virus je za nju bio koban. Koliko god nam teško padala izoliranost u pandemijsko vrijeme, naučili smo da fizička udaljenost stvara neke druge vrste bliskosti, naučili smo više cijeniti ono dobro što smo imali, naučili smo živjeti i sa sjećanjima, a i od sjećanja. Vjerujem da će

profesorica Menac ostati u srcima ne samo svojih kćeri i unuka nego i u srcima mnogih koji su imali čast poznavati ju, vjerujem da će i dalje biti uza svoje frazeologe i na raspravama o projektima, i pri pisanju znanstvenih radova, i pri izradi doktorskih radova, a pogotovo će biti uz autore novih frazeoloških rječnika. Svako otvaranje njezinih rječnika ujedno je i druženje s njom. Profesorica je bila jednostavna, topla, pristupačna osoba, nije bila sklona velikim riječima, pa je dovoljno reći samo običnu riječ iz srca: *Cnacubo!* Hvala! Hvala našoj dragoj profesorici, našoj mami Menac, kako smo ju međusobno nas tri – Dubravka, Željka i ja – zvale, hvala za sve ono čime nas je godinama obilato darivala, hvala za sve znanje, ali i za ljudsku toplinu, hvala i za sve nadahnuće koje nam je ostavila za budućnost.

ANTICA MENAC
BIBLIOGRAFIJA

ZNANSTVENE KNJIGE

- Ruski jezik – izgovor i intonacija. S recitacijama na pločama // Acta Instituti Phonetici 7 (ur. P. Guberina). Zagreb: Institut za fonetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1958, 87 str.
- R. Filipović, A. Menac.* Engleski element u hrvatskom i ruskom jeziku. Zagreb: Školska knjiga, 2005, 77 str.
- Hrvatska frazeologija. Zagreb: Knjigra, 2007, 270 str.
- M. Menac-Mihalić, A. Menac.* Frazeologija splitskoga govora s rječnicima. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2011, 364 str.

RJEČNICI

- A. Menac, A. P. Koval.* Ukrajinsko-hrvatski ili srpski rječnik i Hrvatsko ili srpsko-ukrajinski rječnik. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1979, 686 str.
- T. Korać, A. Menac, M. Popović, M. Skljarov, R. Venturin, R. Volos.* Rusko-hrvatski ili srpski frazeološki rječnik. Zagreb: Školska knjiga, A–H, 1979, I–XV + 746 str; O–Я, 1980, 791 str.
- A. Menac, R. I. Trostinska.* Hrvatskosrpsko-rusko-ukrajinski frazeološki rječnik. Mali frazeološki rječnici, 1. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1985, 149 str.
- A. Menac, D. Sesar, R. Kuchar.* Hrvatskosrpsko-češko-slovački frazeološki rječnik. Mali frazeološki rječnici, 2. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1986, 157 str.
- A. Menac, N. Pintarić.* Hrvatskosrpsko-poljski frazeološki rječnik. Mali frazeološki rječnici, 3. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1986, 128 str.
- A. Menac, Z. Vučetić.* Hrvatskosrpsko-talijanski frazeološki rječnik. Mali frazeološki rječnici, 5. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1988, 130 str.

- A. Menac, K. Blaževac.* Hrvatskosrpsko-francuski frazeološki rječnik. Mali frazeološki rječnici, 6. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1988, 128 str.
- A. Menac, J. Rojs.* Hrvatsko-slovenski frazeološki rječnik. Mali frazeološki rječnici, 7. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1992, 111 str.
- A. Menac, R. I. Trostinska.* Hrvatsko-rusko-ukrajinski frazeološki rječnik, 2. izdanje. Mali frazeološki rječnici, 9. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1993, 140 str.
- A. Menac, Z. Vučetić.* Hrvatsko-talijanski frazeološki rječnik. 2. izdanje. Mali frazeološki rječnici, 10. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1995, 123 str.
- A. Menac, D. Sesar, R. Kuchar.* Hrvatsko-češko-slovački frazeološki rječnik s indeksom čeških i slovačkih frazema. 2. prošireno i dopunjeno izdanje. Mali frazeološki rječnici, 14. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1998, 151 str.
- A. Menac, Ž. Fink Arsovski, R. Venturin.* Hrvatski frazeološki rječnik. Zagreb: Naklada Ljevak, 2003, 414 str.
- A. Menac, Ž. Fink Arsovski, I. Mironova Blažina, R. Venturin.* Hrvatsko-ruski frazeološki rječnik + Kazalo hrvatskih i ruskih frazema. Zagreb: Knjigra, 2011, 470 str.
- A. Menac, M. Menac-Mihalić.* Frazemi i poslovice u dalmatinsko-venecijskom govoru Splita u 20. stoljeću. Zagreb: Knjigra, 2014, 186 str.
- A. Menac, Ž. Fink Arsovski, R. Venturin.* Hrvatski frazeološki rječnik. Zagreb: Naklada Ljevak, 2014, 794 str.

UDŽBENICI I PRIRUČNICI

- Méthode Audiovisuelle de Russe. Premier degré, selon les principes SGAV définis par P. Guberina et P. Rivenc. Paris – Bruxelles – Montréal: Ed. Didier, 1962, 105 str.
- Russian Audiovisual. London: Harrap Ed., 1962, 103 str.
- Russian Audiovisual. New York: Chilton Ed., 1962, 103 str.
- Russian by the Audio-Visual Method. Philadelphia – New York: Didier-Chilton Ed., 1962, 103 str.
- Ruski – audiovizuelna metoda. I. dio (ur. P. Guberina i P. Rivenc). Zagreb: Jugoton – Didier, 1963, 105 str.
- Priručni rječnik uz AV metodu. Zagreb, 1963, 14 str.
- Pismene vježbe uz AV metodu. Zagreb, 1963.
- Audiovisuell ryska. Stockholm: Svenska Bokförlaget / Norstedt, 1964.
- Ruski – audiovizuelna metoda. II. dio (ur. P. Guberina i P. Rivenc). Zagreb: Jugoton – Didier, 1964, 106 str.
- Grammaire et Lexique. Paris: Ed. Didier 1965, 50 str.
- Zbornik vježbi iz ruske fonetike. Priručnik za studente rusistike. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, 1965, 112 str.
- Давайте говорить и читать по-русски 1. Početnica ruskog jezika za prvi razred gimnazije (prva godina učenja). Zagreb: Školska knjiga, 1966, 186 str.
- Méthode Audiovisuelle de Russe, Deuxième degré, selon les principes SGAV définis par P. Guberina et P. Rivenc. Paris – Bruxelles – Montréal: éd. Didier, 1967, 103 str.
- Давайте говорить и читать по-русски 2. Vježbenica ruskog jezika za II. razred gimnazije (druga godina učenja). Zagreb: Školska knjiga, 1967, 136 str.

Давайте говорить и читать по-русски 3. Vježbenica ruskog jezika za III. razred gimnazije (treća godina učenja). Zagreb: Školska knjiga, 1968, 116 str.

Давайте говорить и читать по-русски 4. Vježbenica ruskog jezika za IV. razred gimnazije (četvrta godina učenja). Zagreb: Školska knjiga, 1969, 128 str.

A. Menac, M. I. Iljaš. Лексика и фразеология современного русского литературного языка. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, 1971, 160 str.

A. Menac, M. Skljarov. Говорите с нами. Udžbenik ruskog jezika za VII. razred osnovne škole, 163 str.; Radna bilježnica, 66 str.; Priručnik za nastavnika, 36 str.; Višeizvorni sklop. Zagreb: Školska knjiga, 1979.

ZNANSTVENI ČLANCI:

O upotrebi dvostruke negacije s glagolskim pridjevom trpnim // Jezik, II, 1, 1953, Zagreb, 18–22.

Oko autentičnosti Slova o polku Igoreve // Zbornik radova Filozofskog fakulteta II. Zagreb, 1953, 145–155.

O čuvanju i ispadanju pridjevskog sufiksa -n- pri tvorbi glagola // Jezik, III, 1, 1954, Zagreb, 22–23.

Iz problematike rečenične intonacije u ruskom jeziku // Radovi Zavoda za slavensku filologiju, 5, 1963, Zagreb, 81–105.

Datumski genitiv u hrvatskosrpskom i ruskom jeziku // Ivšićev zbornik. Zagreb, 1963, 263–270.

O promjenama u značenju prijedloga *kod* // Jezik, XI, 3, 1964/1965, Zagreb, 72–78.

Povezanost glagolskog vida i vremenskih konstrukcija u ruskom i hrvatskosrpskom jeziku // Radovi Zavoda za slavensku filologiju, 7, 1965, Zagreb, 107–117.

Uz pitanja kontrastivnog promatranja ruskih i hrvatskosrpskih prijedložnih sveza (na materijalu vremenskih značenja prijedloga *v/u*) // *Živi jezici*, X, 1–4, 1968, Beograd, 7–12.

Основы построения учебников русского языка для школ // Международная конференция преподавателей русского языка и литературы. Актуальные вопросы преподавания русского языка и литературы. Дополнения к тезисам докладов, Москва, 1969, 12–15.

Položaj i uloga udžbenika u nastavnom procesu (s osobitim obzirom na udžbenike ruskog jezika kod nas) // *Živi jezici*, XI, 1–4, 1969, Beograd, 83–90.

Некоторые вопросы интонации русского предложения // *Contact*, Janvier, 1970, 25–33.

O strukturi frazeologizma // *Jezik*, XVIII, 1, 1970/1971, Zagreb, 1–4.

Roła podręcznika w procesie nauczania języka obcego // *Podstawy naukowe nowoczesnych metod nauczania języka rosyjskiego*. 1971, Warszawa.

O pisanju ruskih imena // *Jezik*, XIX, 4/5, 1971/1972, Zagreb, 97–109.

Glagolske posuđenice u ruskom i hrvatskom književnom jeziku // *Zbornik radova posvećen VII. kongresu jugoslavenskih slavista*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 1972, 77–82.

Svoje i posuđeno u frazeologiji // *Strani jezici*, 1, 1972, Zagreb, 9–18.

Posuđeni elementi u ruskoj i hrvatskoj frazeologiji // *Zbornik radova posvećen VII. međunarodnom kongresu slavista u Varšavi*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 1973, 89–98.

Još o predmetu i nazivu kontrastivne lingvistike // *Strani jezici*, 4, 1973, Zagreb, 244–250.

Беспредложное употребление творительного падежа в русском языке и интерференция хорватско-сербского языка при его усвоении

- // Лингвистические основы и методические проблемы интерференции при изучении русского языка славянами. София, 1973, 184–199.
- Сопоставительное изучение языков и теория учебника // Избранные доклады и сообщения II Международного конгресса МАПРЯЛ. София, 1975, 38–44.
- Вопросы грамматической русско-хорватской интерференции // Лингвистические основы и методические проблемы интерференции при изучении русского языка славянами. Велико Търново, 1975, 145–152.
- Распространённость категории рода в русском языке по отношению к некоторым другим языкам // Вопросы методологии и методики описания русского языка в сопоставлении с родным. Zagreb, 1975, 56–61.
- Из проблематики обозначения рода лиц в русском и хорватско-сербском языках // Научные основы и практика преподавания русского языка и литературы. Доклады и сообщения югославских русистов на III Международном конгрессе преподавателей русского языка и литературы. Zagreb, 1976, 56–66.
- Frazeologizmi oko riječi *kraj/konac* u različitim jezicima // Strani jezici, 1–2, 1976, Zagreb, 35–38.
- Iz problematike suodnosa negacije i objektnog padeža u suvremenom ruskom jeziku // Slovansko jezikoslovje. Nahtigalov zbornik ob stoletnici rojstva. Ljubljana, 1977, 235–254.
- Tipovi interferencije pri učenju ruskog jezika kod nas // VIII. kongres jugoslavenskih slavista. Prilozi. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 1977, 57–67.
- Падёж прямого дополнения с отрицанием в современном русском и хорватско-сербском языках // Petojezični kontrastivni projekt, 3. Хорватско-сербско-русские контрастивные исследования

1. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1978, 1–80.
- Neka pitanja u vezi s klasifikacijom frazeologije // *Filologija*, 8, 1978, Zagreb, 219–226.
- Slavenski genitiv u suvremenom hrvatskom književnom jeziku // *Jezik*, XXVI, 3, 1978/1979, Zagreb, 65–67.
- O tautološkim frazeoshemama // *Iz frazeološke problematike*. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1980, 17–46.
- Iz problematike frazeološke sinonimije u ruskom i hrvatskom književnom jeziku // *Filologija*, 9, 1982, Zagreb, 185–191.
- Ruska imena u hrvatskom književnom jeziku // *Onomastica Iugoslavica*, 10, 1982, Zagreb, 129–134.
- Genitiv u sastavu frazeologizama u suvremenom ruskom i hrvatskom književnom jeziku // *Croatica*, XIV, 19, 1983, Zagreb, 83–90.
- Tipovi genitivnih sveza u frazeologizmima suvremenog ruskog i hrvatskog književnog jezika // *Petojezični kontrastivni projekt*, 8. Хорватскосербско-русские контрастивные исследования 2. Iz kontrastivne problematike. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1983, 1–28.
- Intonacijski tipovi u ruskom i hrvatskom književnom jeziku // *Filologija*, 13, 1985, Zagreb, 89–104.
- Славянский генитив в современном русском и хорватскосербском языках // *Русский язык за рубежом*, 3, 1986, Москва, 84–86.
- Gemeinsame semantische Gruppen in der Phraseologie der europäischen Sprachen // *Aktuelle Probleme der Phraseologie, Simposium 27. – 29. IX. 1984. in Zürich. Zürcher Germanistische Studien 9*. Bern, 1987, 269–290.
- Neke jezične veze Povaljske listine i staroruskih pisanih spomenika // *Brački zbornik* 15. Supetar, 1987, 102–112.

- Partitivni genitiv u ruskom i hrvatskom književnom jeziku // *Filologija*, 14, Zbornik u čast Rudolfa Filipovića, 1987, Zagreb, 183–196.
- Srednji član među pridjevskim antonimima // *Filologija*, 16, 1988, Zagreb, 115–121.
- Upotreba i značenja padeža bez prijedloga u suvremenom ruskom i hrvatskom književnom jeziku // *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 427, 1989, Zagreb, 71–126.
- A. Menac, M. Moguš.* Frazelogija Gundulićeva Osmana // *Forum*, 7–8, 1989, Zagreb, 192–201.
- Frazelogija Hektorovićeva Ribanja i ribarskog prigovarivanja // *Senjski zbornik* 18. Zbornik u čast Milana Moguša. Senj, 1991, 101–107.
- Lingvistički aspekt prevođenja (na materijalu ruskoga i hrvatskog književnog jezika) // *Specimina philologiae slavicae* 31. *Studia phraseologica et alia. Festschrift für Josip Matešić zum 65. Geburtstag*, München: Verlag Otto Sagner, 1992, 361–374.
- Frazelogija Mažuranićeve Smrti Smail-age Čengića // *Forum*, 1–2, 1992, Zagreb, 261–269.
- R. Filipović, A. Menac.* Transfonemizacija u Rječniku anglicizama u ruskom jeziku: teorija i primjena // *Suvremena lingvistika*, 19, 1–2, 1993, Zagreb, 59–75.
- Iz problematike pridjevske antonimije: pridjevi s prefiksom ne- u ruskom i hrvatskom književnom jeziku // *Rječnik i društvo*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1993, 221–226.
- Frazelogija u različitim tipovima jednojezičnih hrvatskih rječnika // *Filologija*, 22–23, 1994, Zagreb, 161–168.
- R. Filipović, A. Menac.* Transmorfemizacija u Rječniku anglicizama u ruskom jeziku: teorija i primjena // *Filologija*, 24–25, 1996, Zagreb, 101–119.

- R. Filipović, A. Menac.* Semantička adaptacija u Rječniku anglicizama u ruskom jeziku: teorija i primjena // Hercigonjin zbornik. Croatica, XXVI, 42/43/44, 1996, Zagreb, 111–124.
- Morfološke i tvorbene pojave u anglicizmima ruskoga hipijevskog slenga // Suvremena lingvistika, 22, 1–2, 1996, Zagreb, 425–435.
- Morfološka adaptacija anglicizama u hrvatskom i ruskom jeziku // Prvi hrvatski slavistički kongres. Zbornik radova I. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 1997, 303–312.
- A. Menac, M. Menac-Mihalić.* Elementi venecijanskog dijalekta u frazeologiji suvremenih bračkih pjesnika // Riječ, 3, 2, 1997, Rijeka, 54–58.
- R. Filipović, A. Menac.* Adaptacija ortografije anglicizama u hrvatskom i ruskom jeziku: teorija i primjena // Suvremena lingvistika, 23, 1–2, 1997, Zagreb, 61–71.
- R. Filipović, A. Menac.* Doprinos teoriji proučavanja anglicizama u hrvatskom i ruskom jeziku – odnos primarne i sekundarne adaptacije // Croatica, XXVII, 45–46, 1997 (1998), Zagreb, 83–91.
- Pitanja stilističke kvalifikacije u općim i frazeološkim rječnicima // Filologija, 30–31, 1998, Zagreb, 261–266.
- A. Menac, M. Moguš.* Frazeologija u Šulekovu Rječniku znanstvenoga nazivlja // Zbornik o Bogoslavu Šuleku. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1998, 95–101.
- A. Menac, M. Menac-Mihalić.* Frazeologija suvremenih bračkih čakavskih pjesnika // Riječki filološki dani. Zbornik radova 2. Rijeka, 1998, 303–312.
- Engleske riječi u djelima Vladimira Majakovskog i Iljfa i Petrova // Radovi Zavoda za slavensku filologiju, 32, 1998, Zagreb, 137–142.
- Phraseological Antonyms in European Languages // Studien zur Phraseologie und Parömiologie. Europhras 95. Europäische Phraseologie im Vergleich: Gemeinsames Erbe und kulturelle Vielfalt. Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer, 1998, 489–495.

- Morfološka adaptacija rusizama u hrvatskom (*R. Filipović et al.* Transmorfemizacija modela šest europskih jezika u hrvatskom) // *Filologija*, 33, 1999, Zagreb, 30–34 (15–54).
- Adaptacija rusizama u hrvatskom jeziku na ortografskoj razini (*A. Menac et al.* Ortografska adaptacija šest europskih jezika u hrvatskome) // *Filologija*, 34, 2000, Zagreb, 151–157 (139–174).
- A. Menac, Ž. Fink.* Odabir frazema za frazeološki rječnik hrvatskoga jezika (rezultati ankete) // *Frazeografia słowiańska*. Opole, 2001, 341–354.
- Načini klasifikacije frazeologije tujege jezika pri univerzitetnem študiju // *Skripta 5. Zbornik za učitelje slovenščine kot drugega / tujege jezika*. Ljubljana, 2001, 65–73.
- R. Filipović, A. Menac.* Akcentuacija anglicizama u hrvatskom jeziku // *Drugi hrvatski slavistički kongres. Zbornik radova I.* Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 2001, 381–384.
- A. Menac, Ž. Fink.* Nove pojave u frazeologiji hrvatskoga jezika // *Słowo. Tekst. Czas VI, Nowa frazeologia w nowej Europie*. Szczecin – Greifswald, 2002, 303–308.
- Ruske posuđenice (*Lj. Dabo-Denegri et al.* Adaptacija posuđenica iz šest europskih jezika u hrvatskom) // *Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2002. Radovi s Međunarodnoga slavističkog kongresa u Ljubljani*. Zagreb: FF press, 2003, 347 (343–350).
- Adaptacija rusizama u hrvatskom na semantičkoj razini (*L. Sočanac et al.* Adaptacija modela šest europskih jezika u hrvatskom na semantičkoj razini) // *Filologija*, 41, 2003–2004, Zagreb, 162–169 (119–184).
- Hrvatski rusizmi s imenskom sastavnicom // *Folia onomastica Croatica*, 12–13, 2003–2004, Zagreb, 355–360.
- Element smiješnoga u frazeologiji // *Грани слова. Сборник научных статей к 65-летию проф. В. М. Мокиенко*. Москва: Эллис, 2005, 227–229.

- Hrvatski u dodiru s ruskim jezikom // *L. Sočanac et al.* Hrvatski jezik u dodiru s europskim jezicima. Prilagodba posuđenica. Zagreb: Globus, 2005, 149–178.
- Neki tipovi frazema sa sastavnicom *čovik* u bračkim čakavskim govorima // Brački zbornik 22, Petru Šimunoviću o 75. godišnjici života. Split – Supetar, 2007, 405–408.
- Ž. Fink, A. Menac. Hrvatska frazeologija – staro i novo // *Frazeologia. Komparacija współczesnych języków słowiańskich 3*. Opole: Uniwersität Greifswald – Institut für Slawistik, Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 2008, 88–100.
- A. Menac, M. Menac-Mihalić. Frazeologija splitskoga talijanskog govora // Zbornik Međunarodnoga znanstvenog skupa u spomen na prof. dr. Josipa Jerneja (1909. – 2005.). Izdanje niza *Studia Romanica et Anglica Zagrabienisia*. Svezak 4. Zagreb: FF press, 2012, 255–267.
- A. Menac, Lj. Dabo-Denegri, D. Dragičević, A. Nikolić-Hoyt, L. Sočanac, O. Žagar-Szentesi, Transfonemizacija modela šest europskih jezika u hrvatskom // Zbornik radova u čast Dalibora Brozovića. Od indoeuropeistike do kroatistike. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2013, 285–338 (Adaptacija ruskih posuđenica A. Menac, 319–326).
- A. Menac, M. Menac-Mihalić, More u hrvatskoj frazeologiji // *Frazeološka simfonija: Sodobni pogledi na frazeologijo*. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2013, 135–144.
- A. Menac, M. Menac-Mihalić, Iz splitske frazeologije // *Vita Litterarum Studiis Sacra*. Zbornik u čast Radoslavu Katičiću. Zagreb: FF press, 2014, 225–244.
- O prepjevima i nekim problemima suodnosa roda i spola // *Slavenska filologija*, Prilozi jubileju prof. em. Milenka Popovića. Zagreb: FF press, 2016, 273–278.

Rima u frazeologiji hrvatskih narječja // Hrvatski dijalektološki zbornik, 20. Akademiku Milanu Mogušu povodom 90-te obljetnice rođenja. 2016, Zagreb, 163–169.

STRUČNI ČLANCI

V. Panova. Kružiliha // Izvor II. 1949, 820–823.

Gljeb Ivanović Uspenski. Pogovor knjizi Običaji Rasterjajeve ulice. Zagreb: Kultura, 1949, 339–347.

E. Bagricki: Pjesma o Opanasu // Izvor III, 1950, 553–555.

Teorie a praxe audiovizuální metody vyučování ruskému jazyku // Cizi jazyky, 4, 1965/66, Praha, 155–161.

П. Евгеньева: Очерки по языку русской устной поэзии в записях XVII–XX вв. // Narodna umjetnost, 4, 1966, Zagreb, 228–229.

Principi sastavljanja novog televizijskog tečaja ruskog jezika za učenike gimnazije // Aktivne metode i moderna pomagala u nastavi stranih jezika. Predavanja i referati održani na X. kongresu FIPLV. Zagreb, 1971, 183–188.

Вид эксплуатации литературного текста на практических занятиях по русскому языку // Strani jezici, 4, 1972, Zagreb, 293–298.

O. Gerčan, A. Menac. 100 zapovijedi razrednih // Strani jezici, 4, 1974, Zagreb, 291–295.

Теория и практика аудиовизуального метода обучения русскому языку // L'enseignement du russe, 25, 1979, Paris, 131–137.

Juraj Križanić: Gramatičko iskazanje ob ruskom jeziku // Vijesti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti V, 12, 1984, Zagreb, 32–33.

UREDNIČKI RAD

- V. Novak.* Pred svjetlom. Zagreb: Glas rada, 1949, 120 str.
- J. Krimov.* Inženjer. Zagreb: Glas rada, 1949, 131 str. (bilješka o piscu: 133–134).
- V. Jurezanski.* Pokorena rijeka. Zagreb: Glas rada, 1949, 378 str.
- V. Grossman.* Stjepan Koljčugin. Zagreb: Glas rada, 1950, I. dio, 313 str., II. dio, 387 str.
- G. I. Uspenski.* Običaji Rasterjajeve ulice. (izabrala, prevela, napisala pogovor). Zagreb: Kultura, 1952, 338 str.
- Kavkaski zarobljenik i druge pripovijesti ruskih klasika za djecu (s bilješkama o piscima). Zagreb: Školska knjiga, 1953, 103 str.
- Вопросы методологии и методики описания русского языка и литературы. Zagreb: Savez slavističkih društava Jugoslavije, 1975, 210 str.
- Научные основы и практика преподавания русского языка и литературы. Доклады и сообщения югославских русистов на III Международном конгрессе преподавателей русского языка и литературы. Zagreb: Savez slavističkih društava Jugoslavije, 1976, 124 str.
- Ukrajinsko-hrvatski ili srpski rječnik i Hrvatsko ili srpsko-ukrajinski rječnik. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1979, 686 str.
- Rusko-hrvatski ili srpski frazeološki rječnik (suautor, pisac predgovora i urednik). Zagreb: Školska knjiga, A–H, 1979, I–XV + 746 str; O–Я, 1980, 791 str.
- Iz frazeološke problematike. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1980, 95 str.
- Хорватско-русские контрастивные исследования. Выпуск 2. Iz kontrastivne problematike, Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1983, 137 str.

- Hrvatskosrpsko-rusko-ukrajinski frazeološki rječnik. Mali frazeološki rječnici, 1, Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1985, 149 str.
- Hrvatskosrpsko-češko-slovački frazeološki rječnik. Mali frazeološki rječnici, 2, Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1986, 157 str.
- Hrvatskosrpsko-poljski frazeološki rječnik. Mali frazeološki rječnici, 3, Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1986, 128 str.
- Hrvatskosrpsko-talijanski frazeološki rječnik. Mali frazeološki rječnici, 5, Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 1988, 130 str.
- Hrvatskosrpsko-francuski frazeološki rječnik. Mali frazeološki rječnici, 6, Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1988, 128 str.
- Hrvatsko-slovenski frazeološki rječnik. Mali frazeološki rječnici, 7, Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1992, 111 str.
- Hrvatsko-rusko-ukrajinski frazeološki rječnik, 2. izdanje. Mali frazeološki rječnici, 9, Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1993, 140 str.
- Hrvatsko-talijanski frazeološki rječnik. 2. izdanje. Mali frazeološki rječnici, 10, Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1995, 123 str.
- Hrvatsko-češko-slovački frazeološki rječnik s indeksom čeških i slovačkih frazema. 2. prošireno i dopunjeno izdanje. Mali frazeološki rječnici, 14, Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1998, 151 str.

PRIJEVODI

- Nikita i njegovi prijatelji. Zagreb – Beograd: Novo pokoljenje, 1948, 97 str. (prijevod s ruskoga).
- G. I. Uspenski*. Običaji Rasterjajeve ulice. Zagreb: Kultura, 1952, 338 str. (prijevod s ruskoga).
- Heretici i sanjari. Zagreb: Kultura, 1954; drugo izdanje: Zagreb: Naprijed, 1988. (prijevod s ruskoga, 24 pripovijetke).
- T. G. Ševčenko* (prijevod triju pjesama) // Antologija svjetske lirike. Zagreb: Naprijed, 1965. (prijevod s ukrajinskoga).
- Tri pjesme (Narodna, I. Franko, T. Ševčenko) // Antologija svjetske ljubavne poezije. Zagreb: Matica hrvatska, 1968. (prijevod s ukrajinskoga).
- J. Semjonov*. Lozinka nije potrebna. Političke kronike (1921-1928). Zagreb: Globus, 1978, 361 str. (prijevod s ruskoga).
- I. Babelj*. Udovica // Crvena konjica. Odeske priče. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1980, 117–121 (prijevod s ruskoga).
- J. Oleša*. U svijetu // Zavist. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1980, 191–201 (prijevod s ruskoga).
- Pabirci iz ukrajinske književnosti. Prijevodi ukrajinske poezije (Narodne, T. Ševčenko) i proze (V. Ševčuk, O. Višnja) // Književna smotra, XII, 40, 1980, Zagreb, 82–88 (prijevod s ukrajinskoga).
- Suvremena ukrajinska lirika (I. Drač, L. Kostenko, B. Olijnik, P. Osadčuk, D. Pavličko; 20 pjesama i bilješke o autorima) // Forum, 3–4, 1988, Zagreb, 272–286 (prijevod s ukrajinskoga).
- Ukrajinska lirika. Zagreb: Matica hrvatska, 1998, 257 str. (priredila, prevela s ukrajinskoga, napisala napomene i bilješke).
- Dvije ukrajinske pjesnikinje (L. Kostenko i L. Palij, 17 pjesama) // Forum, 12, 1992, Zagreb, 449–457 (prijevod s ukrajinskoga).
- Miris proljeća (L. Palij, 16 pjesama) // Forum, 5–6, 1995, Zagreb, 393–400 (prijevod s ukrajinskoga).

- Taras Ševčenko*. Вибрані поезії / Izabrane pjesme. Zagreb: Matica hrvatska, 2014, 192 str. (prijevod s ukrajinskoga).
- Suvremena ukrajinska poezija (G. Gordašević, T. Melničuk, V. Goloborodko, M. Vorobjov, Neborak, O. Lišega) // Forum, 7–8, 1996, Zagreb, 780–802 (prijevod s ukrajinskoga).
- S. A. Jesenjin*. Стихотворения / Izabrane pjesme. Priredile: Dubravka Dorotić Sesar i Antica Menac. Prepjevali na hrvatski: Dobriša Cesarić, Dubravka Dorotić Sesar, Vladimir Gerić, Zvonimir Golob, Gustav Krklec, Ivan Kušan, Antica Menac, Nikola Milićević, Čedo Prica, Josip Pupačić, Grigor Vitez, Radomir Venturin. Pogovor: Josip Užarević. Zagreb: Matica hrvatska, 2016. (prijevod s ruskoga).
- M. Cvjetajeva*. Izabrane pjesme (dvojezično izdanje). Priredila: Dubravka Dorotić Sesar. Prepjevali na hrvatski: Antica Menac, Radomir Venturin, Dubravka Dorotić Sesar. Pogovor: Josip Užarević. Zagreb: Matica hrvatska, 2018. (prijevod s ruskoga).
- B. Pasternak*. Izabrane pjesme (dvojezično izdanje). Priredila: Dubravka Dorotić Sesar. Prepjevali na hrvatski: Dubravka Dorotić Sesar, Antica Menac, Radomir Venturin. Pogovor: Josip Užarević. Zagreb: Matica hrvatska, 2020. (prijevod s ruskoga).

Priredila: Željka Fink

SPOMENICA PREMINULIM AKADEMICIMA

ANTICA MENAC

1922. – 2020.

Nakladnik

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Trg Nikole Šubića Zrinskog 11, 10000 Zagreb

Za nakladnika

Akademik Dario Vretenar, glavni tajnik

Grafička urednica

Martina Delišimunović

Naklada

200 primjeraka

Tisak

Stega tisak, Zagreb

Zagreb, veljača 2022.

ISBN 978-953-347-440-3

